اشرف خان هجري

د پښتو مقتدر قصيده سرا

اشرف خان هجري کله کله ځان روهی هم بولي، د خټکو د کهول يو پوخ او پياوړئ قصيده سرا دئ. دده په قصيده کښې د وطن د بېلتانه درد او سوی پټ پروت دئ. بېلتون دده کلام ته خاص اثر او رقت او د آتشينو احساساتو تودوالی او د وطني اشعارو خاص رنګ او آهنګ ور بخښلئ دئ د دکن په منفا کښې د (روه) دغه شيرين نوا بلبل هسې درافشاني کا :

ما هجري ته ئې هجران دکن لمبه کړ
ځــکه تل د يار له غمه در افشان يم

هجري د هنر دوست او فنان ذوق خاوند ؤ، په يوه اوږده قصيده کښې د هنر لوړ مقام او د پښتو شاعرانو هنري منزلت ټاکي او په انتقادي نظر د دوي هنر تجزيه کوي. دا قصيده داسې شروع کيږي چي په ادبي اصطلاح ئې مقتضيه يا محدوده بولله ګڼلای سوای ځکه چي کوم نسيب يا تشبيب نه لري :

د مردانو بډایي علم و هـــــنر دئ
آرایش د گلــــــرخانو په زیور دئ
د هنر پیشه زیور د زیـــــــــرکانو
هر چه فخر په دولت کاندي بقر دئ

د هجري په نظر کښي آرټ او صنعت په دې نړۍ کښي یوه لایزالـه پدیده ده او په داسي حال کښي چي نـور اعتبـارات نیسـتي کېـدونکي دي، فقط همدغه صنعت د نـړۍ ښکـلا سـاتي او خپـل اثـر جاویـدان پرېږدي، دی وایي :

په اقبـــــــال د دهر ځای د غرور نسته
د بقا زوال ئې ژر لــــــــــکه دیگر دئ
په هغـــــــــــــه یار فرزانه کله نازیږي
چي ئې نن په غیر کي یو سبا دیـگر دئ
مهین یار تر علم نسته په دنیا کـــــــي
په دوه داره مدعا لـــــــــــره رهبر دئ
که عالم په علم جوړ ملـــــک ئې بوله
بلکه لا تر پرښتو نه نــــــــــکوتر دئ

دلته هجري د شاعرۍ فن ته ور گرزي او داسي ئې ستایي :

هر صفت چي خالق ایښي په بنده کي
تر همه وو گویایي والا گـــــــهر دئ
هیڅ تمیز به ئـــــې ونه سي له حیوانه
خود په ژبه آل ممتاز د بوالـــبشر دئ
گویایی اگــــر چه کسب د انسان ده
ولــــــي هر چي سخنور هغه بهتر دئ

که سبب ئې گـــــويايي د زبان نه ده
سکه په څه بلبل په طيرو کي سرور دئ

دلته هجري د خپل قوم د هنري فعاليت لړوالی ته ملتفت کيږي او په دغه تريخ حقيقت په داسي ډول اعتراف کـوي، چـي دده نقـاد نظـر ځيني ښکاري.

پښتون ذات چي رب پيدا کړ له ازله
دود د علم او هنر پـــکي کمتر دئ
که همه قوم پره کــــــړي سر له سره
دا حکمت په څو مـکانه مقرر دئ

هجري د خپل پلار خوشحال خان خټک په استادۍ او فني مهارت وياړي او ځان ئې په مستقيم ډول خلف او شاگرد گڼي او وايي :

اولاً بـــه د اســـتاد لـــه حالـــه وايـــم
چـــي ئـــې شـــعر جهـــانگير لکـــه قمـــر دئ
پـــه پښتـــو ژبـــه چـــي شـــعر چـــا بيـــان کـــړ
د همـــه وو نظـــم ســـتوري دي، دی نمـــر دئ
څـــه خـــوبي د هغـــه نمـــر وايـــي مهجـــوره
چـــي ئـــې نـــوم دهـــر نيـــولئ ســـر پـــه ســـر دئ
تـــول ئـــې وســـپاره پـــه مـــا ســـرير د نظـــم
هغـــه نمـــر چـــي نـــن د خـــاورو پـــه بســـتر دئ
نـــن حريـــف د جـــواب نـــه ويـــنم پـــه دور
نـــه مـــي يـــو لـــه مـــړو پـــه شـــعر برابـــر دئ
زه محتـــاج د شـــاهد نـــه يـــم پـــه دا قـــول
پـــه راســـتي مـــي دا غـــرا شـــعر محضـــر دئ

که څوک خيال د جدل کا زما له نظمه
دغه گوی دغه ميدان دغه احــقر دئ
زيبا شعر هسي زړه د "هجــري" يووړ
لـــکه زړه د سفله ورئ سيم و زر دئ

د هجري په کلام کښي د پخوانو قصيده گويانو اغېزې لفظاً او معناً ښي ښکاري.

شيخ اسعد سوري د پښتو بولونکی يعني قصيده سـرا د امير محمـد سوري پر مرگ له فلکه سره گيلې مانې کولې او څنگه ئې د هغه ويرنه يعني (رثا) په مهارت او فني لياقت سره ويلي وه.

اوس د هجري په يوه شکوه کښي هـم د هغـه زاړه فکـر او بلاغـت پخر کي ښه ځليږي او د منظرنگارئ او استعارې کمال څني ښکاري :

هســي چــاري پــه انســان ولــي ســما کــا
چــي ئــې کــار همــه پــه څــټ د مــدعا کــا
کيفيـــت ئـــې مشـــابه لـــه بـــازيگرو
نــوی نــوی مــخ لــه غيبــه هويــدا کــا
مــاه و مهــر جــوړه مهــري د حقــه بــازو
پــه ماښــام يــوه پــه خولــه بلــه پيــدا کــا
تــوره شــپه گويــا پــر ده د نيرنگيــو
و هــر چاتــه روزانــه بــازي نمــا کــا
ســره مهــره پــه لپــو ونيســي تيــاره ســي
بيــا عطســه د شــپې مصــدره د ســبا کــا
زمکــه ســره لکــه شــهپر ســي د مورانــو
چــي پيــدا لــه فمــه زاغ د زروهــا کــا

د مراد باده ځرګنده کا سړي ته
بيا ئې زر ورځني پټه په جفا کا
نه به يار و يار ته و بخښي قسم دئ
نه به څوک ځيني حاصله تمنا کا
بيا به کله درخو وکا سينګارونه
چي ليمه د حسن سترګي پې خلا کا
نه به بيا آدم شمله په څېره کښېږدي
چي درخو ئې سينه يخ په تماشا کا
د ګردون هسي روش دئ له ازله
دوه مين په زجر تل سره سوا کا
هر زمان چي خنجر و کاړي د قهر
له ګدايه برابر لوى امرا کا
د فاضل په فضيلت ئې رقت نسته
نه ئې توره لږ ادب د اولياء کا
دا ويل به ارمان کښيږدي په وګړي
که قرائت ئې په منبر باندي ملا کا
چي آخر وفا له مرده مونده نه سي
مرد هغه چي په حيات همه تر شا کا
"هجرى" در دي پيوسته د حقيقت کړه
کيفيت ئې کاني زړه هم په ژړا کا

وګورئ چي د شاعر په فکري چاپېر کښي تل د زماني سياسي او اجتماعي اوضاع اغېره من وي. د اسعد سوري او د خوشحال خان د زوى رثايي قصيدې هم ويرني او شکوې د ي خو هغه وخت د پښتنو

سیاسي عظمت د فکري استقلال او پر ځان ویسا او د روحـي ټینګـار او صلابت موید ؤ، په ویر او ماتم کښي هم شاعر له دنیا فراز نه کـاوه او د یاس او قنوطیت ځپو لاهو کاوه لکه چي د اسعد په قصـیده کښـي نـه لیدل کیږي مګر د هجري عصر خو د هندي مغولو د پـردې سـلطې او اقتدار د لوړتیـا وخـت ؤ دلتـه د پښتنـو ملـي مرکزیـت د دوو غښتلـو شاهنشاهیو تر منځ تری تم ؤ او خوشحال خان غوندي پیاوړی مشـر او د آزادۍ د جنګ نومیالی مبارز او اور ژبی شاعر تر خاورو لاندي سوی ؤ، نو ځکه د هجـري پـه قصـیده کښـي یـو د یـاس او نومیـدی رنـګ ښکاري، په کوم ځای کښي چي د اسعد سوري او خوشحال له خپلـي ویرني او شکوې ځخـه هـم د ژونـد او قـومي افتخـار لپـاره نتیجـه راباسي. هجري د ملي مړیني په ګروم او ویر کښي دنیا او مافیها تـه شـا کوي او وایي :

"مرد هغه چي په حیات همه تر شا کا"

دا دئ د بل واکۍ او بد بختـۍ لـوی نښـان چـي زمـوږ پـه قـومي شاعرئ کښي د کورګانیانو له مظالمو او جفاوو ځخه پیـدا سـوئ ؤ او د پښتنو درې سوه کاله ددغه اجنبي تاړاکه سره مبارزه کولـه. مګـر سـره ددې چي ددغي دورې پـه ادبـي آثـارو کښـي ډیـري د ګرومـه ډکـي انګازې پاته دي خو پښتون مهجور شاعر بیا هم خپـل وطـن او د ملـي ژوندون او افتخار مرکز نه دئ هېر کړئ، لکه چي هجري وایي :

که نصیب بنده کـــــــــړی په دکن دئ
دامنــــــــګیر یې همېشه عشق د وطن دئ
د زړه باز ئې تل د "روه" په زمــــــکه ګزري
که "هجري" په دکن ناست خالي بدن دئ (۱)

(۱) د هجري یاد، د افغانستان د علومو اکاډیمي چاپ، ۱۳۶۴، ص ۱ _ ۷